

Фенько Наталія

кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри української
філології та журналістики
Центральноукраїнського
державного університету імені
Володимира Винниченка

ДЕЗІНФОРМАЦІЙНИЙ НАРАТИВ У ДИСКУРСІ МЕДІАОСВІТНІХ ПРАКТИК

Дезінформація стала одним із основних викликів сучасного інформаційного простору, впливаючи на формування суспільної думки та політичних рішень. Питання гендерної рівності та гендерної ідентичності наразі сприймаються як об'єкти маніпуляцій та дезінформаційних наративів, що сприяє поширенню стереотипів і дискримінації. У цьому контексті важливим є розвиток медіаосвітніх практик, які б сприяли підвищенню рівня критичного мислення і здатності громадян виявляти та протистояти дезінформації. Аналіз дезінформаційних наративів у сфері гендерних питань через призму медіаосвіти допоможе не лише зрозуміти механізми маніпуляції, але й розробити стратегії їх нейтралізації.

Мета дослідження полягає у вивченні дезінформаційних наративів, що використовуються в медіа для маніпуляції суспільною думкою щодо гендерної рівності та гендерної ідентичності в Україні. Практична площина проблеми постає в тому, як медіаосвітні практики можуть допомогти в протидії цим деструктивним інформаційним впливам.

Для вивчення та аналізу дезінформаційних наративів дієвими постають такі методи, як *контент-аналіз* медіатекстів. Він дозволяє систематично аналізувати матеріали медіа (новини, статті, соціальні

мережі) з метою виявлення певних патернів та ключових нарративів, що використовуються для маніпуляцій.

Дискурс-аналіз стане корисним для дослідження глибинних механізмів побудови дезінформаційних нарративів. Цей метод допоможе з'ясувати, як за допомогою певних мовних конструкцій та риторичних прийомів відбувається формування упереджень або викривленого уявлення про гендерні питання.

Кейс-стаді можна застосувати для аналізу конкретних прикладів медіакейсів, пов'язаних із дезінформацією щодо гендерної ідентичності чи рівності в Україні. Це дозволить детальніше вивчити специфічні випадки поширення маніпулятивних нарративів та їхніх наслідків для суспільства.

Грунтовну медіаосвітню діяльність в Україні проводить Українська академія преси (УАП). На цій інформаційній платформі підготовлено цілий ряд підручників та посібників з медіаосвіти та медіаграмотності. Велика заслуга в цій просвітницькій роботі професора Валерія Іванова [1].

Медіаосвітній напрямок в питаннях гендерної культури активно впроваджує на власних інформаційних ресурсах ГО «Детектор медіа» [8] та Інститут масової інформації [9].

Так, медіаекспертка Лідія Смола підкреслює ірраціональну силу дезінформації, протидія якій вимагає наразі нових підходів і розуміння, що треба передусім формувати емоційну стійкість. Адже мета дезінформації – це «зміна поведінки різних аудиторій, посилення напруги і хаосу в суспільстві, деструктивний вплив на громадську думку» [7].

У дезінформаційному полі використовуються різноманітні нарративні інструменти, щоб захопити увагу аудиторії і переконати її у правдивості викривленої або неправдивої інформації.

Спробуємо класифікувати найпоширеніші нарративні гачки, що

використовуються для дезінформації у сфері гендерної культури. Виразним кейсом послуговують інформаційні матеріали громадянського руху «Всі разом», які подаються під заголовком «В Україні вирізають сім'ю» [2].

1. Викликання страху та паніки. Створюється почуття загрози або небезпеки.

Приклад: поширення фальшивої інформації про те, що певна група людей (наприклад, ЛГБТ+) є небезпечною для суспільства або його моралі. А рух України до гендерної рівності та різноманіття трактується як смертний вирок: «Уже піднесено ніж до кривавого процесу вирізання сім'ї в Україні» [2].

2. Емоційні апеляції. Використовуються емоційні історії, щоб викликати сильну емоційну реакцію.

Приклад: розповідь про «жертви» нових законів про рівність, що викликає співчуття або гнів у аудиторії. Так, напряду пов'язуються педофілія та ЛГБТ-рух [6].

3. Теорії змови. Створюється враження, що існує прихована змова з метою введення в оману громадськості.

Приклад: заяви про те, що закони щодо гендерної рівності є частиною глобальної змови з метою знищення традиційних цінностей. Заголовки говорять самі за себе: «Одностатеві партнерства»: повний розтин законопроекту № 9103 та його шокуючий зміст» [5].

4. Апеляція до традицій та «золотої доби». Ідеалізується минуле й критикуються зміни як загроза традиційним цінностям.

Приклад: ствердження, що права ЛГБТ руйнують традиційний інститут сім'ї, який нібито був ідеальним у минулому. Так, експерт Сергій Чаплигін доводить, що «гей-шлюби» порушують фундаментальне призначення шлюбів [10].

5. Вибіркова подача інформації. Вибірково використовуються факти або висмикуються з контексту для підтвердження певної точки

зору.

Приклад: подання тільки тих випадків, які підтверджують негативні стереотипи про певну групу, і ігнорування позитивних прикладів. Тому замовчується присутність представників ЛГБТ-спільноти в ЗСУ. А якщо і згадується, то тільки в негативному контексті [4].

6. Відомий авторитет. Цитуються відомі або популярні особистостей, які висловлюють підтримку дезінформації.

Приклад: відома особа культури або політикуму заявляє про «небезпеку» гендерної рівності, що підсилює вплив дезінформації на аудиторію. Так, було використано резонансну ситуацію зі співачкою Іриною Федішин [3].

7. Апеляція до здорового глузду. Використовуються твердження, які звучать логічно або просто, але є хибними або маніпулятивними.

Приклад: «Здоровий глузд підказує, що ЛГБТ-пропаганда в школах руйнує дитячі життя», хоча це не підтверджується реальними даними [2].

8. Створення фальшивих дилем. Ситуація представляється так, ніби існують тільки два варіанти, один з яких є явно негативним.

Приклад: «Або ми захищаємо традиційні цінності, або дозволяємо ЛГБТ-активістам зруйнувати суспільство» [2].

Створення ефективного алгоритму протидії дезінформаційним гачкам для споживачів може допомогти їм розпізнавати та нейтралізувати дезінформацію. Пропонуємо такий алгоритм:

Крок 1. Розпізнайте дезінформаційний гачок

Визначте, чи містить матеріал елементи, які викликають сильні емоційні реакції, наприклад, страх, гнів або співчуття. Зверніть увагу, чи використовуються методи, такі як теорії змови, апеляція до авторитетів або вибіркова подача інформації.

Крок 2. Перевірте факти

Перевірте інформацію в авторитетних джерелах. Використовуйте інструменти та платформи для перевірки фактів, приміром StopFake або VoxCheck.

Крок 3. Проаналізуйте джерело інформації

Оцініть, наскільки надійним є джерело інформації. Перевірте репутацію автора або організації, яка поширює інформацію. Розгляньте можливі мотиви джерела для поширення цієї інформації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бібліотека масової комунікації та медіаграмотності. *Академія української преси*. URL: <https://www.aup.com.ua/book-review/> (дата звернення 05.10.2024)

2. В Україні вирізають сім'ю. *ГО «Громадянський рух «Всі разом!»*. URL: <https://www.vsirazom.ua/dontcut/> (дата звернення 05.10.2024).

3. Дацька О. Атака на Ірину Федішин – класичний приклад мови ворожнечі, дискримінації і цькування *ГО «Громадянський рух «Всі разом!»*. 2022. 31 травня. URL: <https://vsirazom.ua/cabinet/ataka-na-irinu-fedishin-klasichnij-priklad-movi-vorozhnechi-diskriminacii-i-skuvannya/> (дата звернення 12.10.2024).

4. Засновник організації «ЛГБТ-військові» втік з армії і закликав привітати його. *ГО «Громадянський рух «Всі разом!»*. 2024. 23 вересня. URL: <https://vsirazom.ua/news/zasnovnyk-organizacziyi-lgbt-vijskovi-vtik-z-armiyi-i-zaklykav-pryvitaty-jogo> (дата звернення 12.10.2024).

5. Кухарчук Р. «Одностатеві партнерства»: повний розтин законопроекту №9103 і його шокуючий зміст. *ГО «Громадянський рух «Всі разом!»*. 2023. 21 березня.

URL: <https://vsirazom.ua/cabinet/odnostatevi-partnerstva-povnij->

roztin-zakonoprojektu-9103-i-jogo-shokuyuchij-zmist/ (дата звернення 12.10.2024).

6. Лгбт-рух та педофілія: історичний зв'язок. ГО «Громадянський рух «Всі разом!». 2024. 11 січня. URL: <https://vsirazom.ua/news/lgbt-ruh-ta-pedofiliya-istorychnyj-zvyazok> (дата звернення 12.10.2024).

7. Смола Л. Як не потрапити на гачок дезінформації. *MediaSapiens*. 2023. 30 листопада.

URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/33632/2023-11-30-yak-ne-potrapyty-na-gachok-dezinformatsii/> (дата звернення 05.10.2024).

8. «Ти або росіянин, або гей». Досліджуємо російську ЛГБТ-дезінформацію у соціальних мережах. *Detector media*. 2022. 18 листопада. URL: <https://detector.media/monitorynh-internetu/article/204999/2022-11-18-ty-abo-rosiyanyn-abo-gey-doslidzhuiemo-rosiysku-lgbt-dezinformatsiyu-u-sotsialnykh-merezhakh/> (дата звернення 06.10.2024).

9. Товпеко Я. Дезінформація про ЛГБТ: українські медіа і слід Росії. *Інститут масової інформації*. 2020. 30 січня. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/dezinformatsiya-pro-lgbt-ukrayinske-media-i-slid-rosiyi-i31457> (дата звернення 12.10.2024).

10. Чаплигін С. «Гей-шлюби» порушують фундаментальне значення шлюбів. ГО «Громадянський рух «Всі разом!». 2023. 06 березня. URL: <https://vsirazom.ua/cabinet/gej-shlyubi-porushuyut-fundamentalne-priznachennya-shlyubu/> (дата звернення 12.10.2024).